

Místa pro přírodu

Vás zvou

Malý průvodce

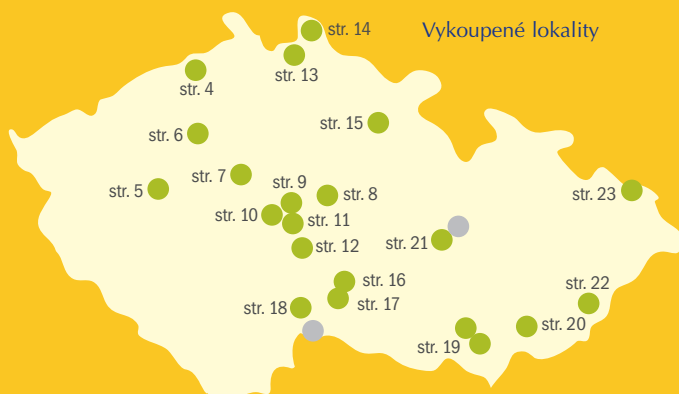
po zachráněných lokalitách

Před cestou

V naší zemi dosud najdeme spousty krásných míst, plných života. A je řada míst, která by taková být mohla, stačí jim jen trochu pomoci. Bohužel však taková místa závrtným tempem neustále mizí. Nejedna mokřad obývaný vzácnými rostlinami a živočichy byl úplně zbytečně odvodněn, nejedna les se staletými buky a jedlemi byl vykácen a přeměněn na „pole na dřevo“, nejedna opuštěný lůmek, kam se příroda postupně začala navracet, byl zavezen odpadem... Krásu míst a bohatost života v nich ale mnohde paradoxně ohrožuje i nezáměr lidí se o tyto pozemky starat. Středoevropská krajina není divočinou, vznikla tisíciletým působením člověka a mnoho míst a mnoho druhů rostlin a živočichů na nich žijících je na této činnosti závislá. Bez pravidelné péče by postupně zanikly nejen všechny louky, ale například i mnoho vodních ploch.

Český svaz ochránců přírody se již více jak třicet let snaží, aby takováto místa nebyla zbytečně ničena, aby se jim dle jejich charakteru dostalo buď volnosti nebo náležité péče. Jednou z cest je kampaň Místo pro přírodu, v jejíž rámci vybrané lokality ČSOP vykupuje a za pomoci místních

spolků přebírá do trvalé péče. Díky darům více jak dvou tisíc dárců se podařilo vykoupit již dvacet tři lokalit. Ta místa jsou domovem stovek druhů rostlin a živočichů. Některá z nich tvoří oázy v intenzivně obhospodařované či zastavěné krajině, všechna bez rozdílu pak centra, která dokáží pozitivně ovlivňovat své okolí.

Místa pro přírodu však navzdory svému jménu nejsou pouze „pro přírodu“. Jsou i místy pro člověka, místy, kam mohou lidé přijít za poznáním i za odpočinkem. Tato místa lidem neuzavíráme. Naopak – tam, kde je to vhodné, upravujeme přístupové cesty, budujeme naučné stezky, odpočívadla či pozorovatelný. Jsme přesvědčeni, že přírodu není možné chránit bez jejího poznání a není možné ji poznat bez osobního prožitku, osobního kontaktu. Stavění zdí ze zákazů a příkazů tedy ve svém důsledku přírodu nechrání, ale poškozují.

Tomuto osobnímu poznání a prožitku by měla sloužit i tato útlá brožura. Chceme vám v ní některé z oněch zachráněných lokalit představit a pozvat vás k jejich návštěvě. Chcete-li se o jednotlivých místech dozvědět více, podívat se na mapu, kde leží, nebo si prohlédnout další fotografie, navštivte webové stránky **www.mistoproprirodu.cz**. Profil Místo pro přírodu naleznete též na facebooku. Podrobnější informace rádi sdělíme na telefonním čísle 222 516 115.

Suchopýr je jednou z ozdob
Střelenské louky

Střelenská louka

BOTANICKÝ KLENOT PODKRUŠNOHOŘÍ

Jedna z posledních dochovaných typických podkrušňohorských luk se zachovala překvapivě takřka uprostřed vsi Střelná západně od Teplic. Přežila jen díky tomu, že až do konce 20. století ji vlastníci využívali jako zdroj krmení pro svá domácí zvířata, poté péči o ni převzali členové Českého svazu ochránců přírody. Většina podobných luk v této oblasti je již zastavěna nebo (v lepším případě) rozorána. K nejvzácnějším rostlinám, které zde lze nalézt, patří nenápadná bařička bahenní či ještě skrytější drobná kapradinka hadilka obecná, oko návštěvníka naopak zjara potěší orchidej prstnatec májový nebo z rašelinišť známé bílé chuchvalce suchopýru.

GPS: 50°39'55"N, 13°44'53"E

DOMOV VZÁCNÝCH MOTÝLŮ

Kamenec

V údolí Radnického potoka se dosud dochovala řada pěkných míst. Jedním z přírodovědně nejceněnějších jsou louky a skalnaté svahy na pravém břehu před vsí Kamenec. Pozoruhodné je zejména množství zdejšího hmyzu. Díky dvěma motýlům – modrásku bahennímu a modrásku očkovanému – se dostal Kamenec dokonce na seznam evropsky významných lokalit. Tito motýli však nejsou jedinými šestinohými vzácnostmi Kamence. Odborníci si považují též například některých druhů brouků (kteří ani nemají česká jména), vyskytujících se jen na několika málo lokalitách v celé České republice. Na Kamenec se dostanete z Radnic po zelené turistické značce.

GPS: 49°52'37.3"N, 13°35'43.7"E

Okáč rosičkový – u nás patří zatím ještě k běžnějším motýlům, celoevropsky je však již také na seznamu ohrožených druhů

MEZI ORCHIDEJEMI

Milská stráň

Na Milskou stráň – unikátní lokalitu v pozapomenutém pohoří Džbán na pomezí středních a severních Čech – je nejlepší zajít v druhé půli května. Právě tehdy zde vykvétají tisíce skoro metr vysokých vstavačů nachových. Jde o jednu z nejbohatších lokalit této nádherné silně ohrožené orchideje u nás. Není však jediným botanickým pokladem zdejších opukových strání. Vyskytují se zde i další druhy orchidejí, rostou zde lilie zlatohlavé, bělozářky, hořeček brvitý, zimostrázek alpský... To vše především díky pravidelné péči Českého svazu ochránců přírody již od počátku 80. let.

GPS: 50°14'6"N, 13°52'36"E

Naše největší orchidej – vstavač nachový

Oáza přírody kousek od rušných ulic

Triangl

KOUSEK DIVOČINY UPROSTŘED VELKOMĚSTA

Být tento kousek přírody s jezírkem a starými vrbami někde v jižních Čechách či v Pomoraví, nikdo si ho nejspíš ani nevšimne. Jenže on je takřka v centru Prahy, pouhých šest kilometrů od Václavského náměstí, v těsném sousedství rušné dálnice, od průmyslové čtvrti oddělen jen železničním náspem. Přesto tu můžeme poslouchat slávíky, pozorovat rákosníky, pěnice, mlynaříky či celoevropsky chráněné kuňky. Když se povzneseme nad hluk, který občas doléhá z okolí, můžeme si připadat skutečně jako v divočině. A to tu málem byla místo jezírka skládka...

GPS: 50°3'41.8"N, 14°31'6.5"E

ADÉLKA DĚKUJE!

Cihelna Chmeliště

V severní části dobývacího prostoru u vsi Chmeliště na Kutnohorsku skončila těžba cihlářských hlín zhruba před čtvrt stoletím. Poté se tam samovolně vytvořilo několik mělkých jezírek, která se stala útočištěm velkého množství živočichů. Překvapivé je zejména množství druhů vážek, zajímavé jsou však i zdejší obojživelníci či v přilehlých porostech hnízdící ptáci (moták pochop, ůhýci...). Z rostlin je nejzajímavější masožravá bublinatka, která se (překřtěná podle její „filmové příbuzné“ na Adélku) stala maskotem snah o záchranu lokality. Bývalé cihelně totiž hrozilo zavezení. Nejcennější část lokality se naštěstí podařilo vykoupit.

GPS: 49°54'0"N, 15°3'34"E

V rákosinách bývalé cihelny hnízdí vzácný dravec moták pochop

Modré kuličky jalovce obecného jsou známým kořením

Na ostrově

POZDRAV ZE SKANDINÁVIE

Kdysi byla na téhle skalnaté stráni nedaleko Nemíže pastvina. Dodnes ji připomínají jalovcové keře, na něž je vázán výskyt několika vzácných druhů hmyzu a zejména drobných hub, z nichž jedna – *Aleurodiscus norvegicus* – zde má jediné známé naleziště mimo Skandinávii.

Pro zachování tohoto bohatství bylo třeba pastvu obnovit. Jenže stráň se mezitím změnila v les a pastvu v lese zákon už od dob Marie Terezie přísně zapovídá. Podařilo se – jako na prvním a zatím zřejmě stále jediném místě v republice – vyběhat všechny papíry k povolení výjimky. A tak dnes můžete Na ostrově vidět stádo oveček, jak se prohání mezi jalovci a borovicemi.

GPS: 49°44'22.258"N, 14°55'43.191"E

Lýkovec jedovatý – jeden z prvních posílá jara

Kupsova skála

TAM, KDE VONÍ LÝKOVEC

Les nad pravým břehem Poláneckého potoka jihozápadně od Vlašimi, se zbytky dávných rulových lůmků, z jejichž kamene byla postavena většina statků v nedaleké Nesperské Lhotě, vypadá na první pohled nenápadně. I když nelze přehlédnout, že na rozdíl od okolních, vesměs smrkových porostů zde rostou duby, buky a javory. Přijdete-li však koncem zimy, na přelomu února a března, hned uvidíte (a ucítíte!), cože je zde tak pozoruhodného. V té době zde totiž rozkvétá svými jemnými růžovými kvítky lýkovec jedovatý. Speciální způsob lesního hospodaření zajišťuje, aby zde přežil i do budoucna.

GPS: 49°41'36.5"N, 14°50'9"E

PĚŠKY ČI NA KOLE

Jinošovské údolí

Malebná soustava několika rybníků na Orlinském potoce s navazujícími vlhkými loukami a olšinami je typickou kulturní krajinou středních Čech. Nyní, když větší část území získal do vlastnictví či péče Český svaz ochránců přírody, může sloužit jako ukázka vyváženého a k přírodě citlivého hospodaření. Extenzivní rybníkaření, sečení luk, obnova alejí i části ponechané přirozenému vývoji. Kdysi oblíbené vycházkové místo Vlašimáků se opět vrací do povědomí. Údolím prochází okružní cyklotrasa „Vlašimské aleje“, na rozdíl od mnoha jiných však není asfaltovaná, a tak láká i k příjemné pěší procházce.

GPS: 49°40'53"N, 14°54'24"E

Na hrázi

Rosnatka čeká na svou kořist

Na pramenech

ZA DRAVCEM MEZI ROSTLINAMI

Mokřady při jednom z pramenů Hornolhotského potoka tvoří dva zajímavé bezlesé ostrůvky uvnitř rozlehlých lesů východně od Načeradce. Západnějším z nich je rašeliniště s velmi hojným výskytem vzácné masožravé rostliny rosnatky okrouhlolisté (největším na Podblanicku) a zajímavých rašelinných druhů hmyzu. Východní část tvoří podmáčená louka, jedna z mála v širokém okolí, která v minulosti nebyla odvodněna. Původní vlastníci chtěli mokřady zalesnit, čímž by byly všechny zdejší unikátní rostliny i bezobratlí zničeni. Dnes jsou rašeliniště i louka pravidelně koseny.

GPS: 49°36'12"N, 14°56'27"E

OSTROV ZELENĚ

Opičák

Jen pár kilometrů od centra Liberce, vklíněn mezi liberecké letiště a nově vznikající obchodní zónu, se nalézá lesík zvaný Opičák. Kdysi zde bývala cihelna, později vojenské cvičiště a snad i skládka. Dnes zde několik tůní, živé i „mrtvé“ stromy a křoviny hostí mnoho druhů ptáků, obojživelníků, hmyzu, ale například i hub. Na návštěvníky tu mimo jiné čeká zvláštní „pozorovatelná“ – pětiboká dřevěná věž, která umožní vnímavému pozorovateli přiblížit se životu skrytému nad našimi hlavami v korunách stromů. Budete-li tiší a pozorní, můžete zde spatřit třeba datlům příbuznou žluvu zelenou či vzácnou pravidelně zde hnízdící žluvu hajní.

GPS: 50°46'21"N, 15°1'28"E

Nahlédneme do světa nad našimi hlavami...

Zastavení naučné stezky v „Krajině útulné“

Jindřichovice pod Smrkem

KRAJINA ÚTULNÁ

Krajina Frýdlantska dostala ve druhé polovině minulého století hodně zabrat. Pustnutí na straně jedné, intenzivní zemědělství plné chemie na straně druhé. Vrátit alespoň kousku krajiny její původní podobu a bohatost se snaží na západním okraji Jindřichovic místní sdružení Lunaria. Přírodě blízký les, drobné rybníčky a tůně, louky plné květin, staré cesty a zeleň na mezích. Krajina útulná je nedílnou součástí Žijícího skanzenu, usedlosti, kde členové sdružení hospodaří za použití postupů a technologií 19. století. Návštěvu můžete spojit i s procházkou po neobvyklé naučné stezce „za výšinami ideálů a do údolí duše“.

GPS: 50°57'47"N, 15°13'58"E

JEŠTĚŘČÍ RÁJ

Brod nad Labem

Suché stráně plné květin, hmyzu a ještěrek... Kdysi celkem běžný obrázek za humny mnohé vesnice, dnes již jen ojedinělé oázy přírody. Jedna z posledních větších takových lokalit ve východních Čechách se nachází u vesničky Brod nad Labem. Místní ochránci přírody ji před lety zachránili za pomoci stáda ovcí a koz před úplným zarostením křovinami. Když se vlastníci rozhodli pozemky prodat a začalo se spekulovat o výsadbě rychlerostoucích dřevin, která by zdejší druhové bohatství spolehlivě zničila, zachránili je podruhé – výkupem. Pozemky jsou kvůli pastvě vesměs ohrazené, ale nic se nebojte a klidně vstupte, na několika místech najdete vrátka.

GPS: 50°23'12.450"N, 15°55'4.116"E

Jméno daly lokalitě desítky zde žijících ještěrek

Jedním ze vzácných návštěvníků luk na Chvojnově je sluka lesní

Chvojnov

DOMOV PRO SLUKY A BEKASINY

Vinou odvodňovací mánie 70. let přišla Vysočina o nejednu zajímavou přírodní lokalitu. Rašeliniště Chvojnov nedaleko Dušejova je z míst, kterým sice hodně ublížila, ale nezničila je nevratně. V zachovalém jádru rašeliniště dosud lze nalézt takové unikáty, jako suchopýrek alpský či vzácný mech hrotnosemenku bílou, na přilehlých loukách lze pozorovat bekasiny, sluky a chřástaly... Stačí relativně málo, aby se zde vodní režim zase vrátil do normálu a z Chvojnova se stala přírodní perla Jihlavska. Samozřejmě, udělat si z louky močál se málokomu chce, a tak je projekt obnovy vlhkých luk v okolí rašeliniště realizovatelný jen díky výkupům klíčových pozemků.

GPS: 49°24'28.366"N, 15°25'10.105"E

TAJEMSTVÍ MOKRÝCH LUK

Nad Svitákem

Nedaleké louky nad rybníkem Sviták melioracím unikly, následkem toho však byly obtížněji obhospodařovatelné, a tak je nechali zemědělci již před několika desítkami let ladem. Pro louky i většinu rostlin a živočichů na nich žijících je však dlouhodobé nekosení smrtelné. Pomoc přišla „za minutu dvanáct“; koncem roku 2012 bylo několik luk vykoupeno a následujícího léta poprvé po dlouhých letech opět pokoseno. Chcete-li louky Nad Svitákem navštívit, doporučujeme si vzít holinky! Odměnou vám budou třeba fialové hvězdičky mochny bahenní či krajkové bílé kvítky vachty třilisté, a budete-li mít štěstí, i „pravěce“ vypadající všivce či některá ze zdejších orchidejí.

GPS: 49°23'48.199"N, 15°24'19.454"E

Typickou rostlinou zdejších mokřadních luk je mochna bahenní čili zábělník

ZELENÁ PERLA JINDŘICHOHRADSKA

Jindřišské údolí

Jindřišským údolím se nazývá romantická soutěska Hamerského potoka nad Jindřichův Hradcem. Potok si tu prořezává cestu místními rulami a vytváří tak velice členité partie, oblíbené již řadu desetiletí jak turisty, tak přírodovědci. Svoje unikáty tu nacházejí výzkumníci zabývající se hmyzem, plazy, houbami, květinami... Není divu, vždyť údolí tvoří jakýsi most mezi drsnou Českou Kanadou a vlhkým Třeboňskem, řada zdejších druhů se nevyskytuje nikde jinde v širokém okolí. Údolím prochází červená turistická značka, lemovaná zastaveními Jindřovy naučné stezky, kterou ocení zejména děti.

GPS: 49°8'51"N, 15°3'56"E

S údržbou luk v údolí pomáhají ovce

Kudlanka nábožná – populární a přesto téměř neznámá

Zázmoníky a Lipiny

OPOMÍJENÉ BOHATSTVÍ VINAŘSKÉHO KRAJE

Dvě nedaleké lokality jsou tak trochu jako dvojčata. Obě bývaly kdysi vinicemi, po jejichž zániku se zde vytvořila unikátní lesostepní společenstva s řadou vzácných teplomilných rostlin a hmyzu. Krásou svých květů lákají zlaté hlaváčky, kosatce různobaré, velké bílé sasanky lesní či růžové třemdavy. Charakteristické jsou i povlávající bílé „vousy“ vzácné trávy kavylu. Z hmyzích obyvatel tady můžeme vidět například kudlanku nábožnou či řadu motýlů. Ze Zázmoníků se otvírá úchvatný výhled do jihomoravských nížin s majestátní Pálavou, zajímavé výhledy nabízejí i Lipiny.

GPS: Zázmoníky: 48°56'7"N, 16°51'20"E,
Lipiny: 48°58'8"N, 16°46'7"E

Vlčí hrdlo

LOUKY SE VRACÍ

Ještě před sto lety se podél dolního toku řeky Moravy nacházely rozsáhlé nivní louky s rozptýlenými vrbami – krásné, plné květin a ptáků. V dobách socialismu byla většina zdejších luk buď rozorána nebo zničena intenzivním hnojením. Rozorány byly i louky na Vlčím hrdle u Bzence. Po povodních v roce 1997 však nebylo možné nějaký čas pole obhospodařovat a příroda se sem začala neuvěřitelným tempem vracet. Nabídla se tak jedinečná možnost na ploše o velikosti minimálně 15 hektarů původní louky obnovit.

GPS: 48°57'16"N, 17°18'40"E

Součástí lokality jsou i zbytky starého ramene řeky Moravy

Trsy ostřice latnaté nelze přehlédnout

Bělá

SKRYTÁ KRÁSA

Louky v údolí říčky Bělé ukrývají netušené bohatství. Jsou jím ostřice, travám podobné rostliny, které se zde vyskytují v řadě druhů, z nichž některé jsou velmi vzácné. Nejnápadnější jsou rozhodně přes metr vysoké trsy ostřice latnaté, na ty ostatní se člověk musí podívat řádně zblízka. Zkuste to, když kvetou. Poznáte, jak jsou tyto nenápadné rostliny nádherné. Těm, kdo dávají přednost nápadnějším květinám, můžeme nabídnout třeba žluté upolíny nebo růžové orchideje prstnatce májové. Bylo by rozhodně škoda, kdyby se tyto louky proměnily například na hřiště nebo parkoviště pro přilehlé (v současné době naštěstí opuštěné) rekreační středisko...

GPS: 49°37'45.5"N, 16°49'28"E

Jedlobukové lesy jsou nejkrásnější na podzim

Ščúrница

LES, KTERÉMU LIDÉ DÁVAJÍ VOLNOST

Jedním z nejkrásnějších míst severní části Bílých Karpat je vrch Ploščiny (739 m n.m.) s nádherným výhledem hluboko do slovenských hor. Právě na jeho východním úbočí a dále k jihu do údolí Kolšov se rozkládá komplex přes sto let starých bučin a jedlobuchin pralesního charakteru, zvaných podle místní studánky Ščúrница. Les, který měl být před několika lety vykácen, je postupně vykupován. Vzniká zde „soukromá rezervace“, kde je les ponecháván, aby si mohl žít po svém, bez zásahů člověka. Nejsnadnější přístup na Ščúrnicu je z hřebenové zeleně značené cesty od rekreačního střediska Královec.

GPS: 49°8'28"N, 18°3'52"E

PŘÍRODA, KDE BY JI MÁLOKDO ČEKAL...

V Lyngu

Vystoupíte-li na nádraží v Dětmarovicích, máte přímo před sebou monstrum tepelné elektrárny. Tady že je něco přírodně cenného? Je! Stačí areál elektrárny obejít a ocitnete se na břehu řeky Olzy (Olše), v lužních lesích, v nichž žije mimo jiné celoevropsky chráněný brouk páchník hnědý či hnízdí kriticky ohrožený kachnám příbuzný morčák velký. Zalétává sem orel mořský, vyskytuje se sluka, datel černý či ledňáček. Lesy podél Olzy jsou součástí chráněné ptačí oblasti, přesto byly v nedávných letech na řadě míst vykáceny. V Lyngu to již nehrozí.

GPS: 49°54'51"N, 18°28'10"E

Vzácným morčákům pomáháme v hnízdění instalací speciálních budek

Místo pro přírodu

Mnoho dalších krásných míst na naši pomoc teprve čeká. Podpořte prosíme i Vy kampaň Místo pro přírodu.

Přispějte na konto

9999922/0800.

Cílem kampaně Místo pro přírodu je záchrana míst dosud přírodně bohatých a cenných a návrat přírody do míst, kde byla v minulosti zničena. Mnohdy jedinou možností, jak takováto místa ochránit a dlouhodobě zabezpečit, je jejich odkoupení. Právě na výkupy těchto pozemků použijeme Váš dar.

Více informací na www.mistoproprirodu.cz.

Vydal Český svaz ochránců přírody v roce 2013

2. upravené vydání

text: Jan Moravec, foto: D. Číp, J. Dvořáková, J. Hartl,
M. Janík, J. Jongepier, M. Kavka, M. Klaudys, J. Moravec,
K. Morávková, Z. Prášil, J. a J. Schneiderovi, Z. Sýkorová,
L. Vaněk, V. Vlačiha, E. Zatloukalová

design: Jana Štěpánová, studio RedGreenBlue

ISBN 978-80-86770-44-4

Vydáno v rámci projektu finančně podpořeného v grantovém řízení MŽP. Materiál nemusí vyjadřovat stanoviska MŽP.

Tištěno na recyklovaném papíře.